

УДК 633.2:631.82

Р.В. ШЕВЧУК, кандидат сільськогосподарських наук

Г.М. ШЕВЧУК, здобувач

Інститут сільського господарства Західного Полісся НААН

ЗМІНА БОТАНІЧНОГО СКЛАДУ ТА ЯКОСТІ КОРМУ ЗАЛЕЖНО ВІД УДОБРЕННЯ ТА РЕЖИМІВ СКОШУВАННЯ ТРАВСТОЮ

Подано результати трирічних досліджень впливу агроеліорантів, мінеральних добрив та режимів скошування на зміну ботанічного складу та якості корму.

Встановлено, що поверхнєве внесення на сіяні бобово-злакові травостої низинних лук кальцієвмісних матеріалів, фосфорних і калійних добрив та мікроелементів зберігає високий (28–57 %) відсоток бобових у травостої, завдяки чому поліпшується якість корму, оскільки вміст сирого протеїну зростає з 10,3 до 16,7 % за двократного та з 11,9 до 17,6 % за трикратного режиму використання.

Ключові слова: мінеральні добрива, бобово-злакові травостої, режими скошування, протеїн.

Важливу роль у формуванні лучних ценозів відіграє ботанічний склад травостою. Він характеризує стан агрофітоценозу, його біологічну повноцінність і господарську доцільність [4]. У зв'язку з відмінностями в біологічних і екологічних властивостях не всі види трав однаково реагують на внесення добрив. Використовуючи різні добрива, можна формувати травостої з домінуванням того чи іншого виду трав, які в подальшому будуть впливати і на якість отриманих

© Шевчук Р.В., Шевчук Г.М., 2012

Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2012. Вип. 54. Ч. I.
кормів [6].

Встановлено, що на бобово-злакових травостоях біохімічний склад урожаю суттєво змінюється під впливом бобових компонентів, частка яких зростає при внесенні фосфорних і калійних добрив. Водночас у травостої підвищується кількість сирого протеїну на 2–5 %, а також збільшується в сухій речовині концентрація калію і кальцію. Частка сирого протеїну може зростати до 17,6 %, при цьому забезпеченість 1 кормової одиниці перетравним протеїном становить 125–138 г, що робить корм високопоживним [2, 3, 5].

Важливим фактором, що значно впливає на зміну продуктивності лучних травостоїв, є частота скошування. Найкраще використовувати бобово-злакові травосумішки, коли бобові знаходяться у фазі початку цвітіння, а злакові – у фазі колосіння, початку цвітіння. Оскільки урожайність сухої маси основних видів багаторічних бобових і злакових трав продовжує зростати до повного їх цвітіння, після проходження цього фізіологічного процесу продуктивність травостою різко знижується [1].

Дослідження проводили на експериментальній базі Інституту землеробства і тваринництва західного регіону УААН.

Двофакторний дослід закладено навесні 2003 р. безпокровним способом. Площа дослідної ділянки 24 м², облікова 20 м², повторність чотириразова. Залуження проводили травосумішкою такого складу: пажитниця багаторічна (Дрогобицька 16) – 10 кг/га, тимофіївка лучна (Льолінецька 1) – 5 кг/га, костриця лучна (Льолінецька 3) – 8 кг/га, конюшина лучна (Агрос) – 4 кг/га, конюшина повзуча (Дрогобицька 6) – 5 кг/га.

Ґрунт дослідної ділянки темно-сірий опідзолений легкосуглинковий поверхнево оглесений, осушений гончарним дренажем з рН сольовим 5,5. Вміст рухомого фосфору (за Кірсановим) становив 115 мг/кг, обмінного калію (за Кірсановим) – 66 мг/кг ґрунту. Погодні умови протягом трьох років досліджень були в основному сприятливими для росту і розвитку трав.

На контрольному варіанті (без добрив) як при дво-, так і при трикратному скошуванні травостою основну частку у формуванні урожаю займали злаки (табл. 1). У першому укосі за обох режимів використання злакові трави домінували на всіх варіантах (60–79 %), надалі із збільшенням кратності скошування травостою спостерігали деяке зменшення їх частки, зокрема в отаві другого укосу з 61 до 44 %, а третього – від 60 до 39 %. Відсоток бобових трав при цьому зростав незалежно від режиму використання травостою.

1. Частка ботаніко-господарських груп рослин у складі бобово-злакового травостою залежно від удобрення та частоти скошування (середнє за 2004–2006 рр.), % від загального урожаю

Вид удобрення	Кратність використання	Злакові		Бобові		Різнотрав'я	
		I укіс	отава	I укіс	отава	I укіс	отава
Без добрив (контроль)	двократне	79	61	18	35	3	4
	трикратне	79	60	17	37	4	3
Глауконіт (5 т/га) у ґрунт, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	69	53	25	43	6	4
	трикратне	76	51	21	46	3	3
P ₁₂₀ K ₂₄₀ у ґрунт, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	60	51	34	45	6	4
	трикратне	73	44	23	52	4	4
Глауконіт (5 т/га) поверхнево, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	70	44	28	52	2	4
	трикратне	71	39	26	56	3	5
P ₁₂₀ K ₂₄₀ + 1,2 т/га вапняку + мікросол поверхнево, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	68	45	28	51	4	4
	трикратне	69	39	27	57	4	4

НР₀₅

Фактор А

0,9

0,8

1,4

1,0

2,1

0,7

Фактор В

0,6

0,5

0,9

0,6

1,3

0,5

Взаємодія АВ

0,4

0,3

0,6

0,4

1,0

0,3

2. Вміст органічних речовин у кормі бобово-злакового травостою залежно від застосування кальцієвмісних матеріалів та частоти скошування (середнє за 2004–2006 рр.), % до сухої маси

Варіанти удобрєння	Кратність викорис- тання	Протеїн		Блок		Клітковина		Жир		БЕР	
		І укіс	отава	І укіс	отава	І укіс	отава	І укіс	отава	І укіс	отава
Без добрив (контроль)	двократне	10,3	13,0	7,6	11,2	31,7	32,4	1,8	2,9	49,5	41,8
	трикратне	11,9	13,8	9,9	10,4	29,4	32,0	2,5	2,3	48,2	41,7
Глауконіт (5 т/га) у ґрунт, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	11,2	15,6	7,9	11,5	32,3	33,0	2,3	3,2	46,3	39,0
	трикратне	12,5	16,0	10,0	11,7	27,8	29,0	3,0	3,2	47,1	42,0
P ₁₂₀ K ₂₄₀ у ґрунт, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	10,6	15,6	7,7	11,4	32,2	31,9	2,3	3,0	46,8	39,9
	трикратне	14,1	16,3	9,6	12,2	28,1	30,4	3,2	3,3	44,4	38,5
Глауконіт (5 т/га) поверхнево, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	10,2	16,7	7,1	12,1	34,2	30,3	2,6	3,1	39,5	44,0
	трикратне	14,0	17,6	10,7	13,3	27,6	29,1	3,3	3,4	45,6	40,0
P ₁₂₀ K ₂₄₀ + 1,2 т/га вапняку + мікросол поверхнево, P ₆₀ K ₉₀ щорічно	двократне	11,1	15,8	7,7	11,6	34,5	32,2	2,2	3,0	43,7	38,5
	трикратне	13,5	17,1	9,7	12,8	28,9	29,4	2,9	3,1	44,3	39,9
НІР ₀₅											
Фактор А		2,9	2,6	3,3	1,7	4,5	6,4	0,7	0,5	4,9	3,8
Фактор В		1,8	1,7	2,1	1,1	2,8	4,0	0,4	0,3	4,2	3,5
Взаємодія АВ		1,3	1,2	1,4	0,79	2,0	2,8	0,3	0,2	3,0	2,4

Найменше злаків відзначали при застосуванні вапна, підвищених доз фосфорних і калійних добрив та глауконіту. Так, з внесенням 1,2 т/га вапняку, підвищеної дози фосфорних і калійних добрив та мікроелементів при дворазовому використанні в першому укосі вміст злаків становив 68 % та знижувався до 45 % в другому, при трикратному скошуванні у першому укосі – 69 %, а в третьому – 39 %. За внесення 5 т/га глауконіту поверхнево частка злаків залежно від укосу становила від 70 до 44 % при двократному та від 71 до 39 % при трикратному використанні.

Поверхнєве внесення 5 т/га глауконіту, який є джерелом макро- і мікроелементів, позитивно вплинуло на відсоток бобових у травості. Їх вміст зростав за двократного скошування від першого до другого укосу на 24 % та за трикратного від першого до третього на 30 %.

На якісні показники корму значно впливали режими скошування. При поверхневому внесенні глауконіту за двократного використання отримали 10,2 % сирого протеїну в першому та 16,7 % у другому укосі, за триразового скошування в першому укосі – 14,0 %, а в третьому – 17,6 % (табл. 2).

Корм першого укосу на варіанті з поверхневим внесенням фосфорних і калійних добрив та вапняку за двократного використання містив 7,7 % сирого білка, а за трикратного цей показник зріс на 2 %. У наступних укосах вміст білка зростав до 11,4 % за дворазового і 12,2 % за триразового скошування. Внесення 5 т/га глауконіту на сформованому травості забезпечило найвищий відсоток сирого білка (7,1–12,1 % за двократного використання та 10,7–13,3 % – за трикратного), що пояснюється дією мікроелементів, які входять до складу цього мінералу, та поступовим їх надходженням у зону ризосфери. При двократному способі скошування частка клітковини в кормі була дещо підвищеною (31,7–34,5 % на суху речовину), оскільки травостій відчувували в більш пізні строки. За трикратного способу використання травостою цей показник становив 29,4–32,0 % сухого корму і відповідав зоотехнічним нормам годівлі (27–32 %).

У міру старіння трав кількість жиру в них зменшується, відповідно спостерігали залежність вмісту жиру в отриманому кормі від режимів скошування. Із збільшенням кількості бобових у травості відзначено зростання вмісту жиру в кормі до 3,3–3,4 % (при поверхневому внесенні глауконіту та трикратному скошуванні).

Висновки. На основі проведених досліджень доведено, що поверхнєве внесення кальцієвмісних матеріалів, фосфорних, калійних і мікродобрив та збільшення кратності використання з двох до трьох

укосів за сезон сприяє поліпшенню ботанічного складу травостою та якісних показників корму.

Література

1. Ковбасюк П. Високоврожайні багаторічні бобово-злакові травосумішки в сучасному кормовиробництві / П. Ковбасюк // Пропозиція. – 2000. – № 12. – С. 32.

2. Лукашевич Н. П. Использование высокобелковых смесей в кормопроизводстве / Н. П. Лукашевич, С. А. Турко, А. Г. Якубенко // Кормопроизводство. – 1998. – № 4. – С. 22–25.

3. Минаев Н. Агрохимия в агроэкологической системе / Н. Минаев // Химизация сельского хозяйства. – 1991. – № 3. – С. 3–10.

4. Молдаван Ж. А. Особливості формування пасовищних травостоїв на орних землях Західного Лісостепу України / Ж. А. Молдаван // Корми і кормовиробництво. – 2006. – Вип. 58. – С. 71–78.

5. Снеговой В. С. Агроэкологическая функция многолетних трав в биологизации земледелия степной зоны Украины / В. С. Снеговой, С. В. Яворовский, О. Ф. Севидов // Кормопроизводство. – 2003. – № 5. – С. 13–16.

6. Черняева И. И. Экологические проблемы использования азотных удобрений / И. И. Черняева // Химизация сельского хозяйства. – 1990. – № 4. – С. 19–23.